



Euroopa Liit  
Euroopa  
Regionaalarengu Fond



Eesti  
tuleviku heaks

# Meie mitmekeelne ja -kultuuriline kool: hindamisjuhend koolipidajale ja koolijuhile

2020



**RITA-RÄNNE**  
projekt

RITA-RÄNNE projekt aitab välja töötada teaduslikult põhjendatud innovaatilisi lähenemisi rände ja lõimumise protsesside juhtimiseks Eestis, eesmärgiga aidata kaasa majanduse arengule ja ühiskonna sidususe suurenemisele

## AUTORID

Laura Kirss, Tartu Ülikool, haridusteaduste instituut  
Sandra Järv, Tartu Ülikool, haridusteaduste instituut

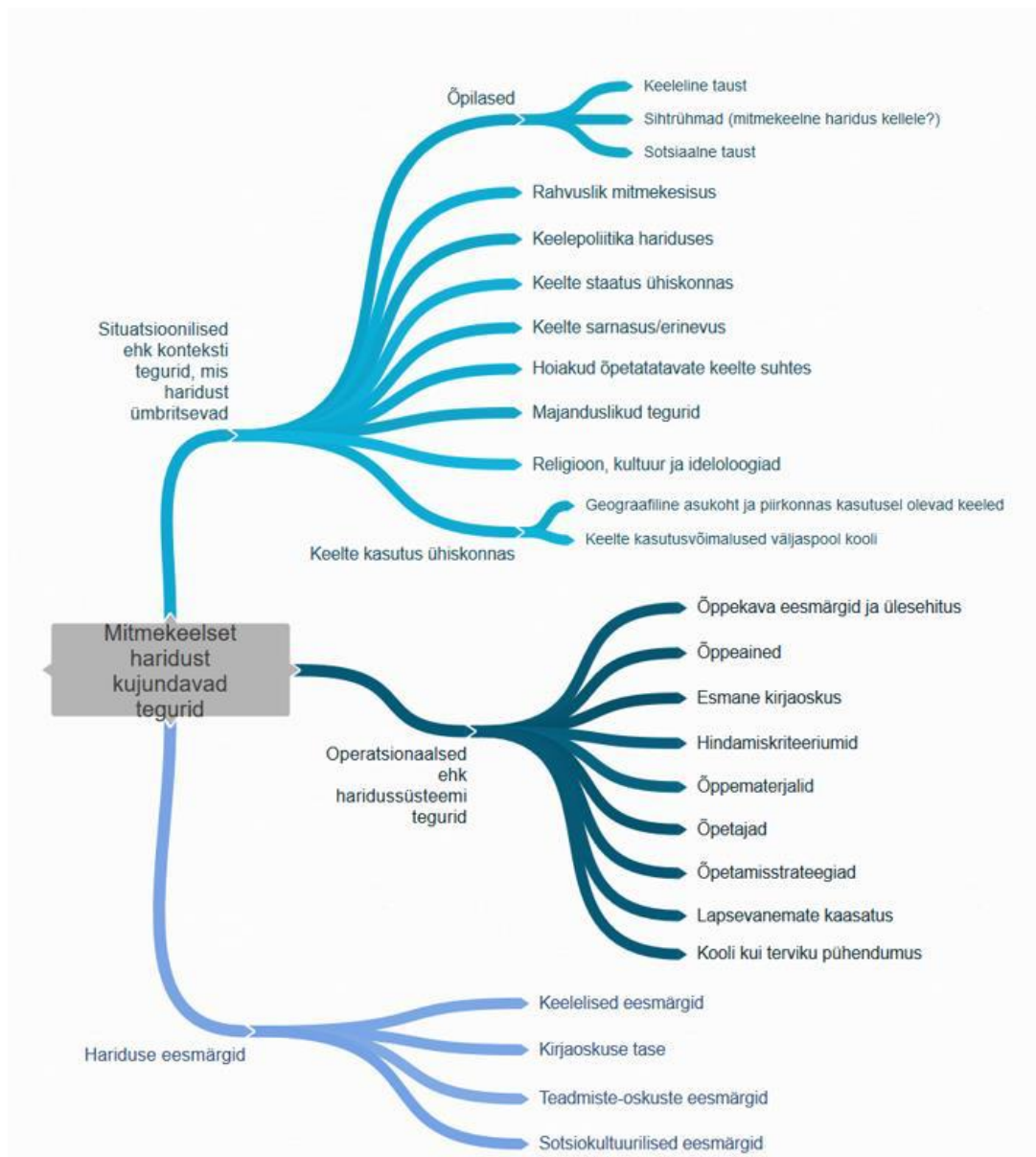
Hindamisvahend aitab koolipidajal ning kooli juhtkonnal hinnata ja analüüsida oma kooli olukorda, juhul kui selles koolis õpib erineva kodukeele ning kultuuritaustaga õpilasi.

Järgnev eneseanalüüsivahend on koostatud lähtuvalt ühtse Eesti kooli definitsioonist. See toetab koolimeeskonda ja -juhti ning ka -pidajat oma kooli analüüsimisel, et liikuda teadlike ja eesmärgipäraste sammudega toimiva mitmekultuurilise ja -keelse kooli mudeli suunas. Töövahend annab ka mõtteainet selles osas, kuidas hindamisest ning analüüsist samm edasi teha ehk kuidas võiks hakata kujunema kooli tegevuskava mitmekeelsuse ja -kultuurilisusega kohanemiseks.

Eneseanalüüsiks mõeldud tööriist on lähtuvalt ühtse Eesti kooli mudelist jaotatud viieks: kooli taustategurid, eesmärgid, koolikorraldus, keeleõpe ja kultuuri puudutavad tegurid. Tööriista koostamisel on lisaks eelnimetatule aluseks võetud ka erialane kirjandus, rahvusvahelised uuringud ning RITA-ränne projekti raames analüüsitud koolide kogemused.

Eneseanalüüsi soovitame läbida osade kaupa – nii on protsess mõtestatud ning hallatav. Hindamisprotsess võiks olla kooli kõiki peamisi osapooli (õpetajad, õpilased, lapsevanemad, kogukonnaorganisatsioonid, vajadusel valdkonna teadlased ülikoolidest jne) kaasav avatud eneseanalüüs. Kogukonna organisatsioonid saavad pakkuda koolile nt koostöövõimalusi mingite probleemide lahendamisel või kooli pakutavate teenuste laiendamisel (nt tõlkeabi, kultuuritausta selgitamine, ekspertide kontaktide vahendamine, muukeelse huvihariduse pakkumine jne). Teadlased ülikoolidest saavad olla abiks tõenduspõhise poliitika kujundamisel, vahendades värsked teadmisi teadusuuringute tulemustest, pakkudes koolitusi jne. Samuti võib hindamisse kaasata nõ kriitilise sõbra mõnest teisest mitmekeelsest koolist, kes pakub hindamisel täiendavat sõltumatu vaadet ning vajadusel jagab kogemusi.

Joonis 1 annab ülevaate teguritest, mis kõik mitmekeelse hariduse toimimist mõjutavad. Laias laastus on neid tegureid kolme liiki. Esiteks situatsioonilised ehk kontekstitegurid, mis kirjeldavad kooli ümbritsevat keskkonda ning mille üle koolipidajal ning -juhil enamasti kontrolli ei ole. Nende teguritega tuleb tavaliselt koolil lihtsalt kohaneda, neid arvestada või nendest lähtuvalt õpet ja õpetamist korraldada. Teiseks operatsioonalsed ehk haridussüsteemi tegurid, mis osutavad faktoritele, mis on kooli kontrolli all ning mida saab kool ise suunata, juhtida või kujundada. Kolmandaks määravad mitmekeelse ja -kultuurilise hariduse funktsioneerimist hariduse eesmärgid ehk see, milliste väärtuste, teadmiste ja oskustega soovitakse õppijaid haridustee lõpuks varustada. Eesmärkidest lähtuvalt peaks olema õpe vastavalt korraldatud.



Joonis 1. Mitmekeelset haridust kujundavad tegurid (Beardsmore, 2009<sup>1</sup>).

<sup>1</sup> Beatens Beardsmore, H. (2009). Bilingual Education: Factors and Variables. O. García (Toim.), *Bilingual education in the 21st century: A global perspective*. Wiley-Blackwell.

### 1. Mitmekeelset haridust kujundavad taustategurid

Milliste taustateguritega peaksid mitmekeelses koolikeskkonnas töötavad koolijuhid ja ka -pidajad arvestama? Järgnevalt on välja toodud peamised kontrollküsimused, millele tuleks vastused leida.

Tabel 1. Eneseanalüüsi küsimused mitmekeelse kooli taustategurite kohta.

<b>Teemavaldkond</b>	<b>Mida täpsemalt küsin? Mida vaatan?</b>	<b>Minu vastus, tähelepanekud [täidetakse eneseanalüüsi käigus]</b>	<b>Kuidas see mõjutab meie kooli õppimist ja õpetamist? Kuidas peaks seda arvesse võtma? [täidetakse eneseanalüüsi käigus]</b>
Õpilased	Millised õpilased on mitmekeelse hariduse sihtrühm, st kellele peaks pakkuma mitmekeelset haridust? Milliseid keeli minu kooli õpilased valdavad ja mis tasemel? Milline on minu kooli õpilaste sotsiaalne taust?		
Rahvuslik mitmekesisus piirkonnas	Kui palju erinevad keeli ja kultuure minu kooli õpilased esindavad?		
Keelepoliitika	Mida lubavad/nõuavad seadused õppekeelte osas?		
Keelte kasutus ühiskonnas	Milliseid keeli selles geograafilises piirkonnas räägitakse?		

	<p>Millised on eri keelte kasutusvõimalused väljaspool kooli?</p> <p>Milliste keelte oskust toetavad piirkonna lasteaiad?</p>		
Keelte staatus ühiskonnas	Milliste keelte oskust peetakse ühiskonnas prestiižseks?		
Keelte sarnasus/erinevus	Mil määral on õpilaste poolt räägitavad keeled omavahel ja/või kooli õppekeel(t)ega sarnased, st kas nad kuuluvad nt samasse/erinevasse keelerühma?		
Hoiakud keelte suhtes	<p>Kuidas suhtutakse erinevate keelte õppimise vajalikkusse?</p> <p>Kas õpetatavate keelte õppimises nähakse mingit kasu?</p>		
Majanduslikud tegurid	<p>Milliseid ressursse nõuab mitmekeelne haridus?</p> <p>Millised oleksid võimalikud kulud, kui mitmekeelset haridust ei pakutaks?</p>		
Religioon, kultuur ja ideoloogia	Millised religiooni, kultuuri või ideoloogia seotud tegurid mängivad meie kooli kogukonna ja õpilaste puhul tähtsat rolli?		

## 2. Mitmekeelset haridust kujundavad eesmärgid

Järgnevalt tuleks eneseanalüüsis ette võtta hariduse eesmärgid ning täpsemalt läbi analüüsida see, milliseid hoiakuid, teadmisi ja oskusi kool soovib oma õpilastele edasi anda. Mitmekeelse hariduse puhul tuleks seda analüüsida just keelte ja kultuuride vaatest ning mõelda, kas ja mida lisaks riiklikus õppekavas sätestatule soovib antud kool täiendavalt oma õpilastes arendada. Alljärgnevas tabelis on välja toodud mõned kõige tähtsamad küsimused, mis tuleks eneseanalüüsis läbi mõelda. Eesmärkide valguses tuleb analüüsis edasi minna olemasoleva koolikorralduse analüüsiga, et vaadata, kas ja mil määral olemasolev koolikorraldus nende eesmärkide täitmist üldse võimaldab või toetab.

Tabel 2. Eneseanalüüsi küsimused mitmekeelse kooli eesmärkide kohta

Teemavaldkond	Mida täpsemalt küsin?	Minu vastus, tähelepanekud [täidetakse eneseanalüüsi käigus]	Kas ja mil määral peaks praegusi eesmärke muutma/täiendama? [täidetakse eneseanalüüsi käigus]
Keelelised eesmärgid	Mida soovime mitmekeelse õppega saavutada? Kas nt vähemusõpilaste puhul lihtsalt üleminekut enamuskeelele, teise keele arendamist nii, et esimene keel ei kannataks, ohustatud keele taaselustamist või kõigi õpilaste mitmekeelsust?		
Kirjaoskuse eesmärgid	Mis oskused/taseme peaksid õpilased õpetatavates keeltes saavutama? Nt kas ainult arusaamisoskus, osaline kakskeelsus (nt kirjutamisoskus pole prioriteet) või täielik kakskeelsus?		

Ainealased teadmiste-oskuste eesmärgid	Mis keeltes mis ainealased pädevused soovitakse saavutada? Nt matemaatika tulemused nii eesti kui vene keeles?		
Sotsiokultuurilised eesmärgid	Milliseid sotsiaalseid oskusi peame oluliseks omandada? Milliseid hoiakuid ja väärtusi soovime arendada teiste kultuuride ja keelekandjate osas? Kas soovime, et kool oleks ühtviisi tore koht kõigile eri kodukeelega õpilastele (kõrge rahulolu kõigis keelerühmades)?		



### 3. Mitmekeelse hariduse operatsioonalsed ehk koolikorralduslikud tegurid

Tabel 3. Eneseanalüüsi küsimused mitmekeelse kooli koolikorralduse kohta

Teemavaldkond	Mida täpsemalt küsin? Mida vaatan?	Minu vastus, tähelepanekud [täidetakse eneseanalüüsi käigus]	Kuidas see mõjutab meie kooli õppimist ja õpetamist? [täidetakse eneseanalüüsi käigus]
Kooli ajalooline kontekst	Mis on meie kooli kujunemise lugu? Millised varasemad otsused või sündmused on meie kooli vorminud selliseks nagu see täna on?		
Kooli kultuuriline kontekst	Mis on juhtkonna kultuuriline ja keeleline taust? Mis on õpetajate kultuuriline ja keeleline taust? Kuidas saaksime oma kooli personali mitmekesistada?		
Hariduslik kontekst	Millised on ümberkaudsed haridusasutused? Kas ja kuidas toimib nendega koostöö? Kas koostöö võiks olla tihedam? Miks? Kuidas? Kuidas toimetavad ümberkaudsed haridusasutused muukeelsete õppijatega? Millise sisendi annavad ümberkaudsed alusharidusasutused meie koolile?		
Kooli ideoloogia ja eesmärgid	Mis on meie väärtused? Meie missioon? Kas ja kuidas need haakuvad erineva kodukeele/kultuuriga õppijatega? Kas ja kuidas tugineme oma igapäevatoimetustes ümbritsevale kogukonnale/keskkonnale? Milliseid programme oma koolis rakendame ja miks? Kuidas seirame erinevate õppijate akadeemilist edu?		

Ressursid	<p>Millise ettevalmistusega on meie õpetajad ja tugimeeskond?  Kas ja milline ettevalmistus on neil töötamiseks mitmekeelsete ja/või -  kultuuriliste õpilastega?  Kas ja kuidas saaksime seda pädevust vajadusel arendada?  Kas ja millised õppematerjalid ja -vahendid meie koolil on?  Kas ja kuidas need materjalid toetavad mitmekesisel klassiruumis õpetamist  ja õppimist? Kas kasutame autentseid õppematerjale (nii õpilaste  kodukeeles kui ka eesti keeles)?  Milliseid õppevahendeid või -materjale vajaksime juurde?  Milline on meie süsteem, et vajadusel toetada õpilasi ja nende perekondi  sotsiaalvaldkonna teemades?  Milliseid hindamisviise oma koolis kasutame?  Kui paindlikud need viisid on?  Kas saaksime neid ümber mõtestada? Kuidas?</p>		
Juhtkond	<p>Kuidas toimib kooli juhtimine?  Kas juhtkond usub mitmekeelsesesse kooli ja on selles teemas eestvedaja  rollis, sh on olemas vajalik kompetentsus?  Mil määral oleme koolina pühendunud mitmekeelsele ja  -kultuurilisele haridusele?  Kui suurel määral teevad erinevad osapooled koostööd?  Kas ja kuidas on juhtkonna töösse kaasatud aine- ja klassiõpetajad?  Mis põhimõtetest lähtuvalt võtame koolis vastu otsuseid?</p>		
Dokumentatsioon	<p>Kas ja kuidas peegeldub koolidokumentatsioonis erinevate õppijate  õpetamine ja väärtustamine? Milliseid meetodeid/programme/ lähenemisi  oleme kooli õppekavas kirjeldanud?</p>		

#### 4. Mitmekeelse kooli keeleõpet puudutavad tegurid

Tabel 4. Eneseanalüüsiküsimused mitmekeelse kooli keeleõppe kohta

Teemavaldkond	Mida täpsemalt küsin? Mida vaatan?	Minu vastus, tähelepanekud [täidetakse eneseanalüüsi käigus]	Kuidas see mõjutab meie kooli õppimist ja õpetamist? [täidetakse eneseanalüüsi käigus]
Lähenedamine	Kuidas lähenedamine keeleõppele? Kas rakendame pigem täiendavat või asendavat keeleõpet? Miks? Millised on selles valdkonnas arengukohad? Kas rakendame keelekümblust ja/või LAK-õpet? Millised on ootused eesti keelest erineva kodukeelega lastele seoses eesti keelega? Millised on ootused seoses nende kodukeelega?		
Rääkimine	Milliseid keeli koolis räägitakse? Mis keeles kõnelevad lapsed tunnis, vahetunnis, pärast kooli? Mis keeles kõnelevad õpetajad? Kas ja millisel määral kasutavad õpilased oma kodukeelt?		
Kodukeele õpe	Kas võimaldame muu kodukeelega õpilastel õppida oma kodukeelt?		

	<p>Kuidas (ainult keeleõppe tunnid või ka aineõppe kaudu)?</p> <p>Kas siin valdkonnas on arenguruumi?</p>		
Õpetamine	<p>Kas õpetamise puhul on tähtsal kohal nii see, et õpetamine oleks kaasahaarav, väljakutseid esitav ning samas toetav? Kas samaaegselt pööratakse tähelepanu nii keelele, kultuurile kui ka õpetatavale sisule?</p> <p>Kas õpilastel on õppimise juures aktiivne roll?</p> <p>Kas hindamine on paindlik ning vastavuses õpetatavaga?</p>		
Koostöö	<p>Kas teeme eesti keelest erineva kodukeelega laste vanematega ja kogukonna erinevate organisatsioonidega koostööd?</p> <p>Kas kaasame õpetamiseks spetsialiste väljastpoolt?</p> <p>Kas peaksime kaasama?</p> <p>Kas õpetajad teevad omavahel koostööd?</p>		

## 5. Mitmekeelse kooli õpilaste kultuuri puudutavad tegurid

Tabel 5. Eneseanalüüsi küsimused mitmekeelse kooli kultuuri puudutavate aspektide kohta

Teemavaldkond	Mida täpsemalt küsin? Mida vaatan?	Minu vastus, tähelepanekud [täidetakse eneseanalüüsi käigus]	Kuidas see mõjutab meie kooli õppimist ja õpetamist? [täidetakse eneseanalüüsi käigus]
Ettevalmistus	Milline on meie kollektiivi ettevalmistus töötamiseks erineva kultuuriga õppijatega? Millist ettevalmistust veel vajame? Kas ja milliste organisatsioonidega teeme koostööd? Millistega võiks veel?		
Mitmekultuuriline haridus	Millised mitmekultuurilise hariduse tegevused on meie koolis hästi käima läinud (nt keelenädalad, rahvustoidupäevad vms)? Kuidas toetame õpilastes tolerantsuse ja avatuse kasvu? Millised kooli üritused toetavad positiivsete kultuuridevaheliste suhete tekkimist? Kuidas on õppematerjalidesse ja visuaalidesse kaasatud erinevate õpilaste taust? Milliseid muutusi võiksime selles valdkonnas teha?		
Kooli füüsiline keskkond	Kas ja millisel viisil peegeldab koolikeskkond koolipere kultuure?		

	<p>Kuidas saaksime kultuure nähtavamaks teha?</p> <p>Kas oleme Eesti kultuuriruumile omased elemendid teinud arusaadavaks erineva taustaga õppijatele (nt presidentide nimed piltide all, rahvusmustrite kasutamisel nende kirjeldused jm)?</p>		
<p>Kultuuritundlik õpetamine</p>	<p>Kas me teame, mis on kultuuritundlik õpetamine?</p> <p>Kas ja kuidas toetame erineva taustaga õppijate akadeemilist arengut enamusõppijatega võrdväärselt?</p> <p>Milliseid tööviise ainetundides kasutame selleks, et erineva taustaga õppijate õppimist hõlbustada (nt erinevad perspektiivid, seoste loomine õppijate taustaga jms)?</p> <p>Kuidas peegeldub õpilaste kultuuriline eripära igapäevases õppetegevuses?</p>		
<p>Kogukonna ja perekondade kaasamine</p>	<p>Millal ja millisel viisil teeme lastevanematega koostööd?</p> <p>Kuidas koostööd suurendada?</p> <p>Kuidas on üles ehitatud lastevanemate (üld)koosolekud?</p> <p>Kas seda saaks teha kaasavamalt?</p> <p>Kuidas on kogukond kaasatud kooli õppetegevustesse?</p>		